

VI ангийн УЗ-ын хичээлийн дасгал ажил

1

Сурагчийн овог нэр:

Эхэлсэн .....он ....сар ....өдөр ....цаг
Дууссан .....он ....сар ....өдөр ....цаг

Бүлэг сэдэв: Монгол домог, үлгэр

Хичээлийн сэдэв: Домгийг уншаад хам сэдвийн хүрээнд тусган хүлээн авах

Зорилго: Сурагч уншсан зохиолоос ойлгосон, тусган хүлээж авсан зүйлээ соёлын хам сэдвийн хүрээнд илэрхийлж чаддаг болсон байна.

Агуулгын товч тайлбар: Хам сэдэв гэдэг бол зохиолын дүрийг тодорхойлж буй тухайн цаг үеийн нийгэм-соёлын нөлөө, үйл явдал, үзэл бодол зэрэг зохиолын хамгийн их мэдээлэлтэй хэсэг юм. Үүнд: нийгмийн, түүхийн, соёлын хам сэдэв зэрэг багтана.

Аливаа үндэстний ёс заншил, соёл, сэтгэлгээ, шашин, аж амьдралын хэв маяг зэрэг нь зохиол бүтээлд тусгагдсаныг соёлын хам сэдэв гэнэ.

Уран зохиолын сурах бичгийн 12 дугаар талд буй “Хуур хөгжим үүссэн нь” домгийг анхааралтай уншаарай.

Дасгал 1. Зохиолын агуулгыг ойлгосноо сэргээн саная.

Алхам I. Бурхан багш юуны учир хуур хийхээр болсон бэ?

.....

Алхам II. Бурхан багш зорилгодоо хүрэхийн тулд хэн хэнтэй уулзаж, ямар зөвлөгөө авсныг зохиолоос эш татан нөхөж бичээрэй.

.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....

Алхам III. Домогт морин хуурыг ямар ямар эд ангиас бүтсэн гэж дүрсэлсэн бэ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

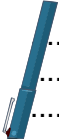
Дасгал 2 . Домогт монголчуудын ямар соёл сэтгэлгээ туссан байна вэ?

Алхам I. “Хэлсэн ёсоор нь мод дөрвөлжлөөд, могойн арьсаар гадарлаад, морины сүүлээр хялгаслаад, махир модоор онь хийгээд дуу гаргах гэсэн чинь хяхарч чахраад л санаанд нь хүрсэнгүй.” дараах өгүүлбэрт зурхайчийн хэлсэн ёсоор хуураа хийсэн боловч юу дутсан бэ? Үсгүүдийн байрыг сольж зөв хариуг бүтээгээрэй.

А	Д	Р	В	Й	А	Й	Х

Алхам II. Бидний соёлын өв болох хуур хөгжмийн аялгуу эгшиглэнтэй сайхан сонсогддогийн гол шалтгаан нь юу бол? Өөрийн таамаглалаа жишээгээр батлан бичээрэй.

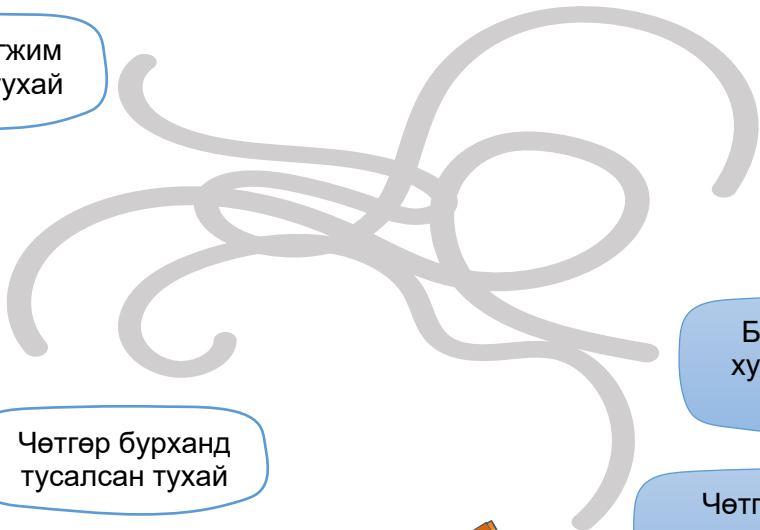

.....

.....

.....

Дасгал 3. Домгийн сэдэв, гол санааг газрын зургаас зөв олж ялган будаарай.

Хуур хөгжим үүссэн тухай

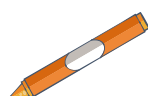
Хуур хөгжим хүний сэтгэлийг тайвшруулдаг.

Бурхан багшийн тухай

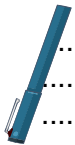
Бурхан багш хуур хөгжмийг бүтээжээ.

Чөтгөр бурханд тусалсан тухай

Чөтгөр хуур хөгжмийг бүтээжээ.

Дасгал 4. Домогт монголчууд бидний ямар өв соёлын талаар өгүүлсэн бэ? Үүгээр ямар хам сэдэв илэрч байна вэ?

.....
.....
.....
.....

2	Сурагчийн овог нэр:	Эхэлсэн .....он ....сар ....өдөр ....цаг Дууссан .....он ....сар ....өдөр ....цаг
---	---------------------	--

Бүлэг сэдэв: Монгол домог, үлгэр

Хичээлийн сэдэв: Домгийг уншаад сэдэв, гол санааг тайлбарлах

Зорилго: Сурагчид зохиолын сэдэв, гол санааны уялдаа холбоог дүгнэж тайлбарладаг болно.

Агуулгын товч тайлбар:

Зохиогчийн сэдэн дэвшүүлсэн асуудлыг зохиолын **сэдэв** гэнэ.

Сэдвээс гаргасан дүгнэлтийг зохиолын **гол санаа** гэнэ.

Зохиолд юуны тухай өгүүлсэн бэ? **Сэдэв**

Зохиолоос юу ойлгож ухаарсан бэ? **Гол санаа**

Уран зохиолын сурах бичгийн 9 дугаар талд буй “Тэмээ үнсэнд хөрвөөх болсны учир” домгийг анхааралтай уншиж <https://www.youtube.com/watch?v=m0VdII4kdFs> дараах холбоосоор домгоос сэдэвлэн бүтээсэн хүүхэлдэйн киног үзээрэй.

Дасгал 1. Домгоо сэргээн саная.

Алхам I. Бурхан юуны учир “Өөрсдөө шийд” гэж хэлсэн бэ?

.....

Алхам II. Арван хоёр жилд багтах мэлзээ шударга байсан уу? Яагаад?

.....
.....

Алхам III. Тэмээ арван хоёр жилд багтаагүй боловч арван хоёр жилд багтсан бүх амьтны шинжийг цөмийг биедээ агуулсан байдаг тухай домогт өгүүлжээ. Тэгвэл тэмээний шинжийг зөв тохируулаарай.

1. Хулгана	a. ноостой
2. Үхэр	b. нүдтэй
3. Бар	c. хамартай
4. Туулай	d. тавагтай

5. Луу	е. гуятай
6. Могой	ф. гэдэстэй
7. Морин	г. өрөвлөгтэй
8. Хонин	h. чихтэй
9. Бичин	i. сүүлтэй
10. Тахиа	j. дэлтэй
11. Нохой	k. биетэй
12. Гахай	l. бөхтэй

Дасгал 2. Домогт юуны тухай өгүүлж байна вэ? Сэдвийг тодорхойлоорой.

.....

Дасгал 3. Энэхүү домгоор дамжуулан өвөг дээдэс маань бидэнд юуг ойлгуулахыг зорьсон бол? Зохиолын гол санааг эргэцүүлэн бичээрэй.

.....

.....

.....

3

Сурагчийн овог нэр:

Эхэлсэн .....он ....сар ....өдөр ....цаг
 Дууссан .....он ....сар ....өдөр ....цаг

Бүлэг сэдэв: Монгол домог, үлгэр

Хичээлийн сэдэв: Домгийн орчныг орон ба цагийн дүрслэлээр ялган таних

Зорилго: Сурагч зохиолын үйл явдал өрнөсөн орон ба цагийн дүрслэлийг ялган таньж, гол санаатай холбож сурна.

Агуулгын товч тайлбар:

Зохиолын үйл явдал хэзээ, хаана өрнөж буйг илтгэх орон ба цагийн дүрслэл.

Цагийг судлахдаа:

- Зохиолд үзүүлж буй цаг нь бодит тодорхой түүхэн цаг байна уу? Эсвэл ерөнхий эрт цаг үе байна уу?
- Зохиолд дүрслэгдсэн цаг үе нь одоогийн амьдарч буй цаг үеийн хооронд хэр хол хугацаа байгааг харьцуулна.

Орныг судлахдаа:

- Зохиолд үзүүлсэн орон бодит тодорхой газар орон байна уу? Эсвэл ерөнхий нэг орон байна уу?
- Ямар түлхүүр үгс болон ямар дүрслэлийг ашигласан байна вэ?

Уран зохиолын сурах бичгийн 6 дугаар талд буй “Дэлхий анх тогтсон нь” домгийг анхааралтай уншаарай.

Дасгал 1. Зохиолын эхлэл хэсгийн үйл явдал хэзээ, хаана өрнөсөн бэ?

Эрт урьд цагт гэнэ. Шагжамуни анхны хүсэл сэтгэлчлэн бүтсэнд туйлын их баярлаж байжээ. Хурмаст тэнгэр: “Доод газар дээр юу болж байна?” гэж асуусанд “Эзэн минь, тэнд газар гэх юмгүй, уснаас өөр юу ч үгүй” гэжээ.

.....
.....

Дасгал 2. Зохиолын орон цаашид хэрхэн өөрчлөгдсөн бэ? Дэлхий анх ямар байснаас яаж өөрчлөгдсөн тухай зохиолоос эш татан бичээрэй.

1.....
.....

2.....
.....
.....

3.....
.....
.....

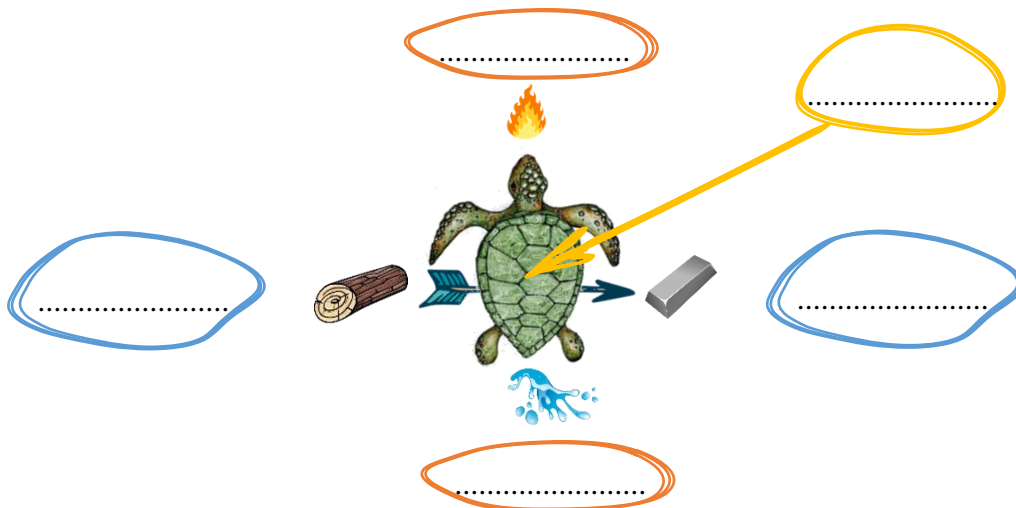

4.....
.....
.....

Дасгал 3. “... шар шороог аваад дөрвөн далайн хамгийн ахмад зүүн далайн тэг дунд нь шидчихээд, харж хүлээж бай. Тэгтэл аяндаа сүүнд өрөм тогтож байгаа юм шиг газар дэлхий биежээд ирнэ” гэсэн өгүүлбэр орныг хэрхэн дүрсэлснийг тайлбарлан бичээрэй.

.....
.....
.....

Дасгал 4. Домгийн төгсгөл хэсгийг уншаад зүг чиг, байрлал заасан үгсийг нөхөж бичээрэй.

Дасгал 5. Зохиолын орон цагийн дүрслэл нь гол санаатай яаж холбогдож байна вэ?

Алхам I. Зохиолын гол санааг илэрхийлсэн хэсгийг сонгоорой.

- A. Хурмаст тэнгэр, Шагжамуни газар дэлхийг бий болжээ.
- B. Хөхтэй мэргэн мэлхийг харваснаас зүг чиг бий болжээ.
- C. Газар дэлхий шар шорооноос бий болжээ.

Алхам II. Зохиолын орон ба цагийн дүрслэл нь гол санаатай яаж холбогдож байна вэ?

.....

4	Сурагчийн овог нэр:	Эхэлсэн .....он ....сар ....өдөр ....цаг Дууссан .....он ....сар ....өдөр ....цаг
---	---------------------	--

Бүлэг сэдэв: Монгол ардын домог, үлгэр

Хичээлийн сэдэв: Үлгэрийн өгүүлэгдэхүүнийг үйл явдлын эхлэл, зангилаа, өрнөл, туйл, тайллаар ялган таних

Зорилго: Сурагч зохиолын эхлэл, зангилаа, өрнөл, туйл, тайллыг ялган таньдаг болно.

Агуулгын товч тайлбар: Зохиолын үйл явдлын бүтэц дарааллыг зохиолын өгүүлэгдэхүүн гэнэ.

1. Зохиолын өгүүлэгдэхүүний зөрчил үүсэх суурь дэвсгэр бүхий үйл явдлыг **эхлэл** гэнэ.
2. Зохиолын үйл явдал үргэлжлэх зөрчил мөргөлдөөн үүсэх шалтгааныг зохиолын **зангилаа** гэнэ.
3. Зохиолын зангилаанаас учир шалтгааныг олохын тулд цааш үргэлжилж байгаа хэсгийг **өрнөл** гэнэ.
4. Зохиолын үйл явдал, зөрчил тэмцэл хурцдаж туйлдаа хүрсэн хэсгийг зохиолын **туйл** гэнэ.
5. Зохиолын зөрчил тэмцэл туйлдаа хүрч улмаар яаж шийдэгдэж байгааг **тайлал** гэнэ.
6. Зохиолын төгсгөлд баатруудын хувь заяа ямар болсон, зохиолч өөрөө хэрхэн үзсэн зэргээ илэрхийлснийг **төгсгөл** гэнэ.

Уран зохиолын сурах бичгийн 20, 21 дүгээр талд буй “Арсландай мэргэн хаан” үлгэрийг анхааралтай уншаарай.

<https://econtent.edu.mn/lessons/EBS/6rangi/uran/3837> дараах холбоосоор нэвтрэн теле хичээлээ нөхөж үзээрэй.

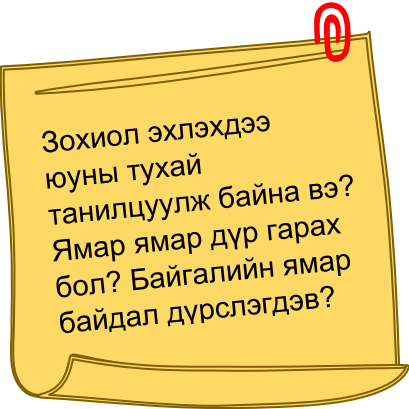
Дасгал 1. Зохиолын эхлэл хэсгийг тодорхойлъя.

Алхам I. Эхлэл хэсэгт ямар ямар дүрүүд дүрслэгдсэн бэ?

A. Арсландай мэргэн хаан

B. Арсландай мэргэн хаан, гурван саарал

C. Гурван чоно

Зохиол эхлэхдээ юуны тухай танилцуулж байна вэ? Ямар ямар дүр гарах бол? Байгалийн ямар байдал дүрслэгдэв?

Алхам II. Үлгэрийн эхлэл хэсэгт юуны тухай гарч байна вэ?

A. Арсландай мэргэн хааны тухай

B. Адууны тухай

C. Арсландай мэргэн хааны адуун сүрэг асар арвин байдаг тухай

Дасгал 2. Зохиолын зангилааг тодорхойлъя.

Алхам I. Арсландай мэргэн хаан яагаад гурван саарлыг авлахаар болсон бэ?

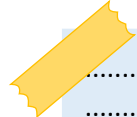
A. Арсландай мэргэн хаан ан ав хийх дуртай.

B. Гурван саарал хоттой хониноос нь хороосон.

C. Гурван саарал Арсландай мэргэн хааны адуун сүргээс хороосон.

Алхам II. Гурван саарал Арсландай мэргэн хааны адуун сүргээс хороогоогүй бол үйл явдал цаашид өрнөх байсан уу? Яагаад?

.....
.....
.....

Дасгал 3. Зохиолын өрнөл хэсгийг ялгая. Арсландай мэргэн хааны аргыг мэдсэн гурван саарлын үйлдлийг зөв харгалзуулж цэгийн оронд тохирохыг нөхөж бичээрэй.

Арсландай мэргэн
хааны арга

Гурван саарал чононы арга

1.....
.....
.....

A. ....
.....
.....

2. Халиу гүйцдэг халтар
халзнаараа хөөгөөд
авлачихна даа.

B. ....
.....
.....

3.....
.....
.....

C. Жигүүртэн шувууг ч урдаа оруулдаггүй
морь доо. Энэ шөнө л түүнийг идэх арга
хийе гэв.

Дасгал 4. Зохиолын дүрүүдийн зөрчил хурцдаж, эцэстээ хүрсэн /туйл/ хэсгийг тодруулъя.

Алхам I. Гурван саарлын зөрчилдсөн баримтыг өгөгдсөн дугуй дүрсэнд 1-4 хүртэлх тоог тавьж, зөв дараалалд оруулаарай.

- Өнөө хоёр үсэрч очоод, нэг тарган гүү унагаад авчээ. Цадталаа идэж гэнэ.
- Бөөн саарал, Хурдан саарал хоёр нь хэлжээ, – Өдий олныг харж байж адасга
- Шөнө дундаас хойш нэг алгын чинээ адасга шиг туранхай хүрэн морь
- Мэргэн саарал чоно: – Үүнийг л идье! Гурвуул зулгааж идвэл бидний хэрэг

Алхам II. Үйл явдлын зөрчил туйлдаа хүрсэн хэсэг хаана байна вэ? Үлгэрээс ялган бичээрэй.

.....
.....
.....
.....

Дасгал 5. Гурван саарлын зөрчлөөс болж ямар үр дагавар үүссэн бэ?

.....
.....

Дасгал 6. Зохиолын өгүүлэгдэхүүн тус бүрийн гол санааг нэг өгүүлбэрээр хурааж бичээрэй.

Өгүүлэгдэхүүн		Гол санааг хадгалсан товч өгүүлбэр
1	Эхлэл	Ай түмэн живаа адуутай Арсландай мэргэн хаан байжээ.
2	Зангилаа	....
3	Өрнөл	Мэргэн саарал: – Алтай Хангайн ар орой дээр нэг уулзья – Ардаг хүрэн морины ар зоон дээр нэг уулзья – Арсландай мэргэн хааны ар мөрөн дээр нэг уулзья гэж хэлээд давхиад явчихжээ.
4	Туйл	....
5	Тайлал	....
6	Төгсгөл	....

5	Сурагчийн овог нэр:	Эхэлсэн .....он ....сар ....өдөр ....цаг Дууссан .....он ....сар ....өдөр ....цаг
---	---------------------	--

Бүлэг сэдэв: Монгол ардын домог, үлгэр

Хичээлийн сэдэв: Үлгэрийг уншаад дүрийн зан төрхийг тайлбарлаж, зорилгыг тодорхойлох

Зорилго: Сурагч зохиолын дүрийн зан чанараас зорилгыг нь тодорхойлдог.

Агуулгын товч тайлбар: Дүр бол зохиолын өгүүлэгдэхүүний гол зангилааг тээж явдаг нэг төлөөлөл байдаг. Дүрүүд нь хүн амьтан, робот гэхчлэн зохиолчийн сонгосон юу ч байж болно.

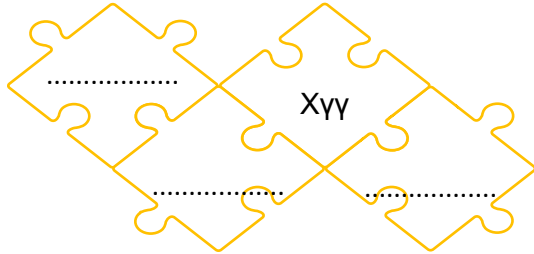
Дүрийн зан төрхийг тайлбарлахдаа дүрийн хэлсэн үг, бодол, харилцан яриа, хийсэн үйлийг ажиглана.

Дүр зорилгодоо ямар арга замаар хүрснийг эргэцүүлж, зөв буруу алин болохыг

Уран зохиолын сурах бичгийн 15, 16 дугаар талд буй “Аргат улаан үнэг” үлгэрийг анхааралтай уншаарай. <https://econtent.edu.mn/lessons/EBS/6rang/uran/3626> дараах холбоосоор нэвтрэн теле хичээлээ нөхөж үзээрэй.

Дасгал 1. Үлгэрт гар буй дүрүүдийг цэгийн оронд бичээрэй.

Дасгал 2. Дүрийн зан төрхийг дүгнэн тайлбарлая.

Алхам I. Хүснэгтэд дүрийн хэлсэн үг, хийсэн үйлдлийг нөхөж бичээрэй.

Алхам II. Дүрийн хэлсэн үг, хийсэн үйлдлээс нь зан төрхийг дүгнэн бичээрэй.

Дүр	Хэлсэн үг	Хийсэн үйлдэл	Дүрийн зан төрхийг дүгнээрэй.
Хүү	-Нэг үнэг аль хэдийн тэр хамар дээгүүр даваад явчихсан. -Би оготно, зурамхан урхи тороор барьж, амь зуудаг хүн. -Тэр ямар зүг байх вэ? Харин миний урхинд орж баригдах тийм чоно хаанаас байх вэ дээ.	....	....
Чоно	....	....	Гэнэн итгэмтгий ....
Үнэг	....	Анчдаас хүүгийн тусламжтай зугтаж чадсан. Хүүгийн ачийг хариулж, чоно авлах боломж олгосон.	....

....		....
--	--	--

Дасгал 3. Үнэг, хүү хоёрын зорилго юу байсан бэ? Тэд зорилгодоо хүрч чадсан уу?

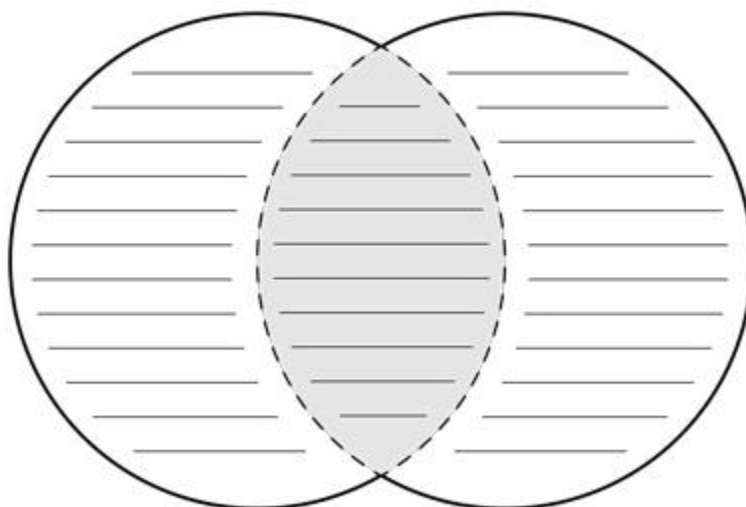

.....
.....

.....
.....

Дасгал 4. Чоно, үнэг хоёрын ижил ба ялгаатай талыг бичээрэй.

6

Сурагчийн овог нэр:

Эхэлсэн .....он ....сар ....өдөр ....цаг
Дууссан .....он ....сар ....өдөр ....цаг

Бүлэг сэдэв: Монгол ардын аман яруу найраг

Хичээлийн сэдэв: Монгол ардын аман яруу найргийг уншаад хам сэдвийн хүрээнд тусган хүлээн авах

Зорилго: Сурагч аман яруу найргаас ойлгосон, тусган хүлээж авсан зүйлээ соёлын хам сэдвийн хүрээнд илэрхийлж чаддаг болсон байна.

Агуулгын товч тайлбар: Аливаа үндэстний ёс заншил, соёл, сэтгэлгээ, шашин, аж амьдралын хэв маяг зэрэг нь зохиол бүтээлд тусгагдсаныг соёлын хам сэдэв гэнэ.

Аливаа юмс үзэгдлийн онцлог шинжийг ёгт битүүгээр хэлж нэрийг нь таалгах уран асуултыг оньсого гэнэ. Оньсого нь:

1. Хүний ой ухаан, авьяасыг шалгадаг.

Дасгал 1. Дараах оньсогыг уншаад юуг юутай адилтгасныг зөв тохируулаарай.

1. Алтай Хангайн ард гэнэ	а. Үүрийн цолмон
2. Арван түмэн адуу гэнэ	б. од
3. Цойлсон долоо гэнэ	в. тэнгэр
4. Цугласан зургаа гэнэ	г. Нар, сар
5. Цуварсан гурав гэнэ	д. Долоон бурхан
6. Хар, цагааныг ялгасан хоёр гэнэ	е. мичид
7. Хаягдаж хоцорсон нэг гэнэ	ё. Марал

Дасгал 2. Дараах оньсогот юуг юутай адилтгасан байна вэ? Тайлбарлан бичээрэй.

Шар торгыг шаглаж болдоггүй

Хар торгыг хажиж болдоггүй

(Тэнгэр, газар)

.....

.....

Дасгал 3. Тэнгэрийн шинжийг өөр ямар нэгэн зүйлтэй адилтган оньсого зохиогоорой.

.....

.....

Дасгал 4. Дараах оньсогот ямар дүрслэх ур маяг байна вэ?

Их шаргыг унаад

Бага шаргыг хөтлөөд

Талын адууг

Тас хураана. /Аргал түүх/

- А. Багасгал, адилтгал
- Б. Адилтгал
- В. Амьдчилал
- Г. Хэтрүүлэл

Дасгал 5. Оньсого таалцах нь ямар ямар ач холбогдолтой вэ?

- .....
- .....

Бүлэг сэдэв: Монгол ардын яруу найраг

Хичээлийн сэдэв: Яруу найргийн үг сонголт, уран дүрслэл (адилтгал, амьдчилал, хэтрүүлэл)-ийн учир холбогдлоор далд утгыг тайлбарлах

Зорилго: Сурагч уншсан зохиолын бүтэц- агуулга, хэл-уран дүрслэл, сэдэв-гол санаа, үйл явдал өрнөсөн орчин, дүрийг тодорхойлж чаддаг болсон байна.

Агуулгын товч тайлбар: Өгүүлж байгаа зүйлийг уран дүрслэлтэй болгохын тулд **үгийн утгыг шилжүүлж хэрэглэснийг** уран дүрслэл гэнэ.

Юм үзэгдлийн аль нэг шинжийг товойлгох зорилгоор түүнтэй төстэй өөр юм үзэгдлийн нэрээр утга шилжүүлэн нэрлэх дүрслэх ур маягийг **адилтгал** гэнэ. Жишээ нь: Газрын нүдэн булаг, хөрөөний ир шиг намхан уулс гэх мэт.

Амьгүй юмыг адгуус амьтны хийдэг үйлдэл хийлгэж, амьтай мэт дүрслэх ур маягийг **амьдчилал** гэнэ. Жишээ нь: Ховдог цэцэгс шүүдрээ бухна, холын уулс сүүдрээ шилгээнэ. /бухах-гэм зэмлэлийг бусдад түлхэж зайлах, мэлзэх, няцах/

Адгуус амьтан, амьгүй юмыг хүний хийдэг үйлдэл хийлгэж, амьтай мэт дүрслэх ур маягийг **хүншүүлэл** гэнэ. Жишээ нь: Улаанбаатар хот минь элгээ хөштөл хөхрөх байх даа.

Юм, үзэгдэл, үйл явдлын аль нэг шинж байдлыг ерийнхөөс нь **ихэсгэн хэтрүүлэх, багасган хэтрүүлэх** дүрслэх ур маяг. Жишээ нь: Төмөр дөрөөний сэнжийг сэтэртэл

 Уран зохиолын сурах бичгийн 46 дугаар талд буй “Монголын тал нутаг” шүлгийг анхааралтай уншаарай.

Дасгал 1. Зохиогчийн үг сонголтын учрыг тайлбарлая.

Алхам I. Дараах зургийг сайтар ажиглаад “Монголын тал нутаг” шүлэгтэй харьцуулан ямар мэдрэмж сэтгэгдэл төрснөө илэрхийлэн бичээрэй.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Алхам II. Шүлэгт буй “дүүжүү, цавгүй” гэсэн үгсийн утгыг хам бүтцээс нь таамаглан тайлбарлаарай.

Дүүжүү - .....

Цавгүй - .....

Алхам III. “Алман цагаан саран

Тормос тормос мишээхэд

Алтан мөнгөн одод

Тодрон тодрон жирвэлзэнэ”

Энэ хэсэг ямар үгсийг давтсан байна вэ? Шүлэгт яагаад үг давтан хэрэглэснийг таамаглан тайлбарлаарай.

Давтаж хоршсон үг

Үг давтан хэрэглэсэн учир

Дасгал 2. Шүлгийн дахилт асуултаар төгсөж байгаа нь ямар үүрэгтэй байна вэ? Хэрэв асуултгүй байсан бол шүлэгт ямар өөрлөлт гарах вэ?

“Ямар уудам юм бэ?
Монголын тал нутаг
Яасан уужуу юм бэ?
Монгол хүний сэтгэл”

.....
.....
.....

Дасгал 3. Шүлэгт буй уран дүрслэлийг тайлбарлая.

Алхам I. Зохиолч юуг юутай адилтгасан байна вэ? Үүгээрээ уншигчдад юуг хэлэхийг хүссэн бэ? Таамаглан бичээрэй.

Бадаг	Юуг юутай адилтгасан бэ?	Уншигчдад юуг ойлгуулахыг хүссэн бэ?	Дүрслэх ур маяг
I бадаг	....	....	.....

Алхам II. Шүлэгт ертөнцөд байдаг амьгүй ямар зүйлсийг амьтай болгон, хүний зан араншинг шингээсэн бэ? Үүгээрээ зохиолч уншигчдад юуг хэлэхийг хүссэн бэ?

Бүлэг сэдэв: Монгол ардын яруу найраг

Хичээлийн сэдэв: Шүлгийн сэдэв, гол санаа, дүрээс төрсөн мэдрэмж, сэтгэгдлээ илэрхийлэн бичих

Зорилго: Сурагч уншсан зохиолыг ойлгосноо амаар болон бичгээр илэрхийлж сурна.

Агуулгын товч тайлбар: Мэдрэмж - Харах, сонсох, үнэрлэх, амтлах, хүртэх 5 мэдрэхүйгээр дамжин илрэх онцгой чадвар бөгөөд зарим зүйлд хариу үйлдэл үзүүлэх, түүнийг таних, үнэлэх, ойлгох чадвар юм. Өөрөөр хэлбэл гадаад орчныг мэдрэлдээ хүлээн авах чанар юм.

Сэтгэгдэл – Бодит байдал болон мэдрэмжээс төрсөн бодол бол сэтгэгдэл юм.

Уран зохиолын сурах бичгийн 45 дугаар талд буй “Нүүдлийн цай” шүлгийг анхааралтай уншаарай.

Дасгал 1. Дараах үгсийн утгыг зөв харгалзуулаарай.

1. Зөөхий	А. Шингэн зүл агуулах, цоргогүй хараатай сав
2. Домбо	В. Нутаг сонгож, нэг газраас нөгөөд шилжин явах
3. Нүүдэл	С. Буцалгаад самралгүй хөргөсөн сүүний дээгүүр тогтсон тослог зүйл

Дасгал 2. Дүрийн үйлдлээс дүгнэлт гаргая.

Алхам I. Ээжийн хийж байгаа үйлдлүүдээс ёс заншилтай холбоотой хэсгийг шүлгээс түүн бичээрэй.

Алхам II. Ээжийн хийж буй үйлдлээс ээжийн дүрийг тодорхойлон бичнэ үү.

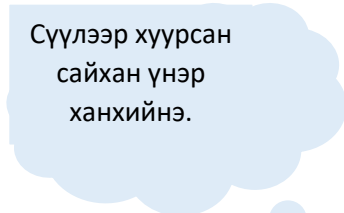
.....
.....
.....

Дасгал 3. Мэдрэмжээ илэрхийлье.

Алхам I. “Өрөм зөөхийнд хөөрцөглөж Хийц амтыг нь болгооно.” шүлгийн дараах хэсгээс ээжийн сэтгэлээ шингээж чанасан нүүдлийн цайны амтыг мэдэрье. Төсөөлөн бодоод бичээрэй.

Амт нь?

Үнэр нь?

Өнгө нь?

Алхам II. Шүлгээс юу мэдэрч байгаагаа илэрхийлэн бичнэ үү?

.....
.....
.....

Дасгал 4. Хүүхдүүд бидний уламжлан авч үлдэх ямар ёс заншил байна вэ? Шүлгийн талаар эргэцүүлэн бодоод төрсөн сэтгэгдлээ бичээрэй.

.....
.....
.....

9

Сурагчийн овог нэр:

Эхэлсэн .....он ....сар ....өдөр ....цаг
Дууссан .....он ....сар ....өдөр ....цаг

Бүлэг сэдэв: Монгол ардын яруу найраг

Хичээлийн сэдэв: Шүлгийн хэлбэрийг дуурайн зохиох

Зорилго: Сурагч шүлэгт өгүүлсэн зүйлийг өөрчлөн хэлбэрийг нь дуурайн зохиож сурна.

 Агуулгын товч тайлбар: Шүлгийн бадгийн бүтцийг бий болгоход оролцож буй авианы давталтыг холбоц гэнэ. Холбоц гэдэг нь шүлгийн мөрүүдийг холбох уран сайхны өвөрмөц арга. Толгой холболт - Эхний үг, авиаг давтах
Сүүл холболт - сүүлийн үг, авиаг давтах
Шүлгийн нэг мөрийг шад гэнэ.

 Уран зохиолын сурах бичгийн 37 дугаар талд буй “Гурван сүлжээ сургаал” шүлгийг анхааралтай уншаарай. <https://www.youtube.com/watch?v=RMFxTfGQgnM> дараах холбоосоор шүлгээ бүрэн эхээр нь сонсоорой.

Дасгал 1. Шүлгийг “Гурамсан сүлжээ” гэж нэрлэсний учрыг жишээ татан тайлбарлаарай.

.....

.....

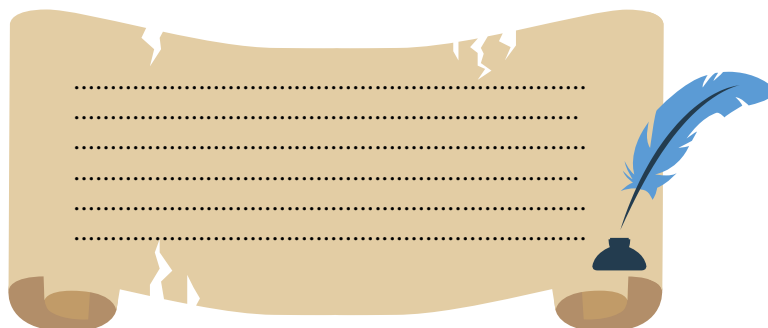
**Дасгал 2. “Эгшин бүрийд цэнгүүштэй нь
Бие, хэл, сэтгэл гурав
Эгнэгт тордож явууштай нь
Билиг, ухаан, чадал гурав” шүлэгт “–ууштай”-г сонгож авсны учрыг таамаглан тайлбарлан бичээрэй.**

Дасгал 3. Шүлгээс ухаарч ойлгосон зүйлээ бичнэ үү?

Өсөхийн цагт санууштай нь
Бишрэл, хичээл, сэтгэл гурав.
Өөдлөхийн тулд нягтлууштай нь
Сургаал, үнэн, үлгэр гурав.
Ачлахын дээдээр ачлууштай нь
Ээж, аав, эх орон гурав.
Асрахын дээдээр асрууштай нь
Өтгөс, нялхас, хань гурав.

Дасгал 4. “Гурван сүлжээ сургаал”-ын шүлгийн хэсгийг дуурайн зохиогоорой.

Санамж: 8 шад шүлэг бичнэ гэж төлөвлөөрэй.
Шад бүрд байх түлхүүр үгээ олоорой.
Шүлгийн шад доторх үгээ тооцоолоорой.
Толгой ба сүүл холбож бичээрэй.

Жишээбэл:

Өсөхийн цагт **санууштай нь**
Бишрэл, хичээл, сэтгэл **гурав.**
Өөдлөхийн тулд **нягтлууштай нь**
Сургаал, үнэн, үлгэр **гурав.**
Ачлахын дээдээр **ачлууштай нь**
Ээж, аав, эх орон **гурав.**
Асрахын дээдээр **асрууштай нь**
Өтгөс, нялхас, хань **гурав.**

Сурахын цагт дээдлүүштэй нь
Багш, ном, зүтгэл гурав
Сэтгэн бодохын үндэс нь
Унших, бичих, ойлгох гурав
Хүний насны хэмжүүр нь
Хүүхэд, залуу, өтөл гурав
Хөгжин дэвшихийн үндэс нь
Ажил, хөдөлмөр, зорилго гурав.

Дараах хэсгийг дуурайн зохионо уу.

Ялахын түрүүнд **ялууштай нь**
Нойр, залхуу, атаа гурав
Яруу төгс **сурууштай нь**
Яриа, дуу, хөгжим гурав
Эгшин бүрийд **цэгнүүштэй нь**
Бие, хэл, сэтгэл гурав
Эгнэгт тордож **явууштай нь**
Билиг, ухаан, чадал гурав.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

